

בס"ד. שיחת ח"י אלול, ה'תשי"ב.

בלתי מוגה

א. כ"ק מו"ח אדמו"ר אומר (כא' משיחותיו) בשם זקני החסידים: "ח"י אלול הוא היום שהביא ומביא חיות באלול".

וצריך להבין:

בחודש אלול ישנם ענינים שונים ועבודות שונות: ענינים של שמחה, וגם ענינים של היפך השמחה — כמו הענין ד"חשבון הנפש" שבחודש אלול,

— כידוע שחודש אלול הוא חודש החשבון על כל השנה כולה, ובפרט מח"י אלול, כמ"ש כ"ק מו"ח אדמו"ר² שהחשבון הפרטי על כל י"ב חדשי השנה הוא ב"ב הימים מח"י אלול עד ראש השנה, יום לחודש — יום לחודש —

ש"חשבון הנפש" קשור עם תנועה דהיפך השמחה — ובשתים: (א) מצד כללות ענין החשבון, שצריך להיות מתוך שימת-לב, ללא התפעלות (שזהו"ע דשמחה). (ב) מצד פרטי החשבון — שכאשר עושה חשבון-נפש מכל מחשבותיו דיבוריו ומעשיו במשך כל השנה, הרי, בידעו ש"הקב"ה מדקדק (אפילו) עם סביביו (עם צדיקים) כחוט השערה³, וגם "במלאכיו ישים תהלה"⁴, ואפילו "שמים" (כללות סדר ההשתלשלות) לא זכו בעיניו⁵, ומכל-שכן הוא, שהיו אצלו מחשבות דיבורים ומעשים שלא כדבעי [ולדוגמא: אבק לשון הרע, שעל זה איתא בגמרא⁶ ש"הכל באבק לשון הרע"] שעל ידם נתרחק מהקב"ה — בודאי בא לידי רגש של מרירות גדולה.

ומלשון כ"ק מו"ח אדמו"ר הנ"ל ("ח"י אלול הוא היום שהביא ומביא חיות באלול"), משמע, שח"י אלול מביא חיות בכל עניני חודש

(4) איוב ד, יח.

(5) שם טו, טו.

(6) ב"ב קסה, רע"א. הובא ברמב"ם הל'

איסורי ביאה פכ"ב הי"ט.

(1) שיחת ח"י אלול תש"ה בתחלתה

(סה"ש תש"ה ע' 122).

(2) שיחת ח"י אלול תשי"ג (סה"ש תשי"ג

ע' 177. ע' 179).

(3) יבמות קכא, ב (ובפרש"י).

אלול, כלומר, לא רק בעניני השמחה שבחודש אלול, אלא גם בעניני המרירות שבחודש זה.

ולכאורה אינו מובן: מהו הפירוש של חיות במרירות?

ב. וחידוש גדול יותר אומר כ"ק מו"ח אדמו"ר (בשיחה הנ"ל):
— "ח"י אלול הוא יום המיועד לשמחה ולברכה":

ובהקדם דיוק הלשון "שמחה" ואח"כ "ברכה" — שה"שמחה" מהוה הקדמה ל"ברכה". וע"פ הידועי ש"ברכה" היא מלשון המשכה, נמצא, שהשמחה היא ההקדמה לכל הענינים כולם ("ברכה"), שהתחלת כל הענינים כולם היא ע"י שמחה.

ונמצא, שלא זו בלבד שכל עניני חודש אלול (גם עניני המרירות שבו) צריכים להיות בחיות ושמחה (שזהו תוכן הפתגם שח"י אלול מביא חיות באלול), אלא עוד זאת, שהשמחה היא ההקדמה לכל עניני חודש אלול, וללא הקדמת השמחה לא יכול להיות שום ענין.

ולכאורה אינו מובן — מהו ההכרח בהקדמת השמחה לכל הענינים כולם, ובפרט לעניני המרירות שבחודש אלול?

ג. ויש לומר הביאור בזה:

רגש המרירות בהחשבוני-נפש צריך להיות מצד זה שמחשבותיו דיבוריו ומעשיו — בין לטוב בין כו' — נוגעים בעצמותו ומהותו ית'.

דהנה, כאשר סיבת המרירות היא מצד זה שכתוצאה ממחדומ"ע הלא טובים חסר לו בבני חיי ומזוני — אזי התפיסת-מקום דהמרירות אינה אלא באותה מדה שמציאותו תופסת מקום.

ואפילו אם סיבת המרירות היא מצד זה שכתוצאה ממחדומ"ע הלא טובים לא בירר חלקו בעולם — גם אז התפיסת-מקום דהמרירות אינה אלא באותה מדה שכללות הענין של עוה"ז תופסת מקום.

ולכן, סיבת המרירות צריכה להיות מצד זה שעניניו של האדם נוגעים (כביכול) בעצמותו ומהותו ית' — שאז המרירות היא בתוקף גדול ובאמיתיות.

והענין בזה — שצריך להתבונן תחלה ש"עבודה צורך גבוה היא"⁸,

ב ואילך. נתבאר בד"ה לא תהי משכלה דש"פ משפטים (תו"מ ח"ד ע' 324 ואילך). וש"נ.

(7) ראה תו"א מקץ לז, ג. ובכ"מ.
(8) ראה עבוה"ק בהקדמה. שם ח"ב (חלק העבודה) פ"ג. הובא בשל"ה שער הגדול כט,

היינו, שעבודתו נוגעת למעלה, ועד למעלה מעלה שאין למעלה ממנו ("העכער, העכער, און נאך העכער וואָס העכער פון דעם איז ניטאָ") — בעצמותו ומהותו ית', שכן, אף שכללות ההשתלשלות הוא בריחוק מן העצמות, ש"שמים לא זכו בעיניו", ומכל-שכן הוא (כנ"ל ס"א), מ"מ, כיון שנשמות ישראל הם "בנים למקום", "בנים אתם להוי' אלקיכם", לכן, עבודתם של ישראל — עבודת הבן — נוגעת בעצמותו ית'; וכאשר יבין וירגיש באיזה "מקום" ו"דרגא" נוגעת עבודתו — אזי תהי' מרירותו על העדר עבודתו מרירות אמיתית ותקיפה.

ד. וכדי שיהי' הרגש שעבודתו של האדם נוגעת למעלה — דרושה הקדמת השמחה דוקא:

ללא שמחה — הרי בידעו מעמדו ומצבו וערך פחיתותו ("זיין נידעריקייט") בכלל, ובפרט מצד מחדומ"ע שלו הלא טובים, שבגלל זה ה"ה בריחוק מן העצמות לגמרי (במכ"ש וק"ו מזה ש"שמים לא זכו בעיניו, כנ"ל) — אינו יכול בשום אופן לפעול בעצמו את ההרגש שעבודתו נוגעת בעצמותו ית'.

והעצה לזה — ענין השמחה, דכיון ש"שמחה פורצת גדר"¹⁰, הרי, מבלי הבט על ריחוקו מן העצמות (כנ"ל), פורצת השמחה ומגביהה את האדם ומעמידה אותו במעמדו ומצבו האמיתי (מעמדו ומצבו של כל בני") — "בנים למקום", ועד — כפי שהוא בשרשו בעצמותו ית', ובמילא, נרגש אצלו עד כמה עבודתו נוגעת למעלה.

ה. ומזה מובן שענין השמחה הוא ההקדמה לכל עניני העבודה — שהרי כל עניני העבודה צריכים להיות מתוך ידיעה והרגש שענין העבודה נוגע למעלה.

וכמודגש בסדר העבודה דכל יום ויום — "שתיקנו ליתן שבח והודי' לשמו ית' בכל בוקר ולומר אשרינו מה טוב חלקנו וכו' ומה יפה ירושתנו, כלומר, כמו שהאדם שש ושמח בירושה שנפלה לו הון עתק שלא עמל בו, כן ויותר מכן לאין קץ יש לנו לשמוח על ירושתנו שהנחילנו אבותינו כו"¹¹.

ובזה מודגשת גם השייכות לכאו"א מישראל — כי, כשם שענין הירושה אינו תלוי כלל ביגיעתו, וגם לא בשכלו של היורש (אם הוא חכם

9) פ' ראה יד, א. וראה תניא רפ"ב. ואילך.

10) ראה בארוכה סה"מ תרנ"ז ס"ע רכג (11) תניא פל"ג (מב, סע"א ואילך).

או הפכו), אלא בכל אופן הרי הוא יורש, כך גם בהירושה ד"מה יפה ירושתנו" אין הבדל בין הגדול שבגדולים לפחות שבפחותים, וגם הפחות שבפחותים והקל שבקלים שמח מהירושה ד"מה יפה ירושתנו".

ובלשון הכתוב בהתחלת פרשת השבוע¹²: "אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלקיכם", ומוסיף ומפרט "ראשיכם שבטיכם וגו' מחוטב עציך עד שואב מימין" — שגם הפחותים ביותר, שנתמנו ל"חוטב עציך" ו"שואב מימין" בגלל שלא היו ראויים לבוא בקהל¹³, הנה גם הם "נצבים .. לפני ה' אלקיכם".

וזהו גם הביאור בדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר שח"י אלול מביא חיות בכל עניני אלול, גם בעניני המרידות שבאלול — כי, מרירות אמיתית ותקיפה מתעוררת כתוצאה מהרגש האדם עד כמה נוגעת עבודתו למעלה, ורגש זה בא ע"י חיות ושמחה דוקא.

* * *

ו. האמור לעיל שגם עבודת המרירות צריכה להעשות מתוך חיות ושמחה — שייך במיוחד לח"י אלול, כאמור, שח"י אלול הוא היום שהביא ומביא חיות באלול".

והענין בזה:

ח"י אלול הוא¹⁴: (א) יום הולדת הבעש"ט, (ב) יום התגלות אחי' השילוני אל הבעש"ט, (ג) יום התגלות הבעש"ט, (ד) יום הולדת רבינו הזקן. כלומר, ענינו של ח"י אלול הוא — התגלות תורת החסידות הכללית ותורת חסידות חב"ד.

וזהו שח"י אלול הוא היום שהביא ומביא חיות באלול" — כי, ענין זה שגם עבודת המרירות צריכה להיות מתוך חיות ושמחה, נתגלה ונפעל ע"י תורת החסידות, כדלקמן.

ז. ובהקדמה — שיש ענינים שמצינו גם בנגלה דתורה, אלא שתורת החסידות גילתה אותם.

ולדוגמא — מ"ש רבינו הזקן בתניא¹⁵: "כתיב¹⁶ לעולם ה' דברך נצב בשמים, ופי' הבעש"ט ז"ל כי דברך שאמרת¹⁷ יהי רקיע בתוך המים

15) שעהיוה"א בתחלתו.

16) תהלים קיט, פט.

17) בראשית א, ו.

12) נצבים כט, ט"י.

13) ראה יבמות עט, סע"א. פרש"י עה"פ.

14) שיחת ח"י אלול שבהערה 1. וראה

גם תר"מ ח"א ע' 186. וש"נ.

וגו', תיבות ואותיות אלו הן נצבות ועומדות לעולם בתוך רקיע השמים ומלובשות בתוך כל הרקיעים להחיותם" — שענין זה מפורש להדיא במדרש¹⁸, אלא, שעד הבעש"ט לא שמו לב להנאמר במדרש זה, והבעש"ט גילה את הדבר, כמודגש בדיוק לשון רבינו הזקן ופירש הבעש"ט, כלומר, שהבעש"ט פירש ("ער האָט פּאַנאַנדערגעשפּרייט") וגילה את הדבר בכל העולם כולו¹⁹.

ועד"ז בנדו"ד, שהשמחה בעבודת המרירות מוכרחת גם ע"פ נגלה בתורה, אלא, שענין זה נתגלה ע"י תורת החסידות, כדלקמן.

ה. כתב הרמב"ם²⁰: "השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה ובאהבת האל-שצוה בהן, עבודה גדולה היא, וכל המונע עצמו משמחה זו ראוי להפרע ממנו, שנאמר²¹ תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב".

וההסברה בזה — בפשטות — שהעדר השמחה בקיום המצוות הוא כעין מרידה בהקב"ה, שע"ז מראה בעצמו שאינו שש ושמח על שזכה לקיים רצונו ית'.

ומשמעות לשון הרמב"ם שחיוב השמחה הוא בכל מצוה ובכל ענין של עבודת ה', כלומר, כל ענין — איזה שיהי' — שעל ידו עובד הוא את ה', צריך לעשותו בשמחה²².

ומזה מובן שגם ענין המרירות צ"ל בשמחה — דכיון שהמרירות שייכת למצות ועבודת התשובה, ה"ז ככל עניני המצוות ועבודת ה' שצריכים להעשות בשמחה דוקא.

וענין זה מובן ומודגש יותר ע"פ המבואר בתורת החסידות²³ — שעיקר ענין המצוות הוא (לא כ"כ הכוונה והסגולה הפרטית שבכל מצוה, אלא) קיום רצון הקב"ה, והרי ענין זה הוא בכל המצוות בשוה. ובמילא, מבלי הבט על החילוקים שמצד פרטי המצוות, ולדוגמא, מצוה ששייכת לקו החסד או מצוה ששייכת לקו הגבורה, כמו מרירות, צריך לקיים את

(21) תבוא כח, מז.

(22) ראה גם לקו"ש ח"ז ע' 275.

(23) ראה לקו"ת שלח לט, א ואילך. עטרת

ראש דרוש לעשיית נח, סע"ב ואילך. המשך

תרט"ו ע' נו. ועוד.

(18) תהלים במקומו. — וראה גם שיחת

ח"י אלול ה'ש"ת ס"ג (סה"ש קי"ג ה'ש"ת ע' 170).

(19) תש"ג (סה"ש תש"ג ע' 146).

(20) ראה גם ת"מ ח"ד ע' 55. וש"נ.

(21) הל' לולב בסופן.

כולם (גם המצוה הקשורה עם מרירות) בשמחה מצד הענין הכללי שבכל המצוות בשוה — ציווי הקב"ה.

ט. ועוד ענין מודגש ומבואר בתורת החסידות — כיצד תהי' המרירות מתוך שמחה:

ובהקדמה — שעד עתה נתבאר רק ההכרח לכך שגם המרירות תהי' מתוך שמחה (כיון שגם היא מצוה), וגם טעם וסיבת השמחה (קיום רצון וציווי הקב"ה), אבל עדיין לא נתבאר איך תהי' המרירות מתוך שמחה, דכיון שתנועת המרירות ותנועת השמחה הן שתי תנועות הפכיות — כיצד יתכן ששתי תנועות אלו תהיינה אצל האדם בבת אחת?!

והעצה לזה — כדאיתא בזהר²⁴ "בכי' תקיעא בלבאי מסטרא דא וחדוה תקיעא בלבאי מסטרא דא": מצד הרגש הריחוק מאלקות — שזהו מצד נפשו הבהמית — ה"ה במרירות, ומצד זה שהוא מקיים מצוה (רצון הקב"ה) — שזהו מצד נפשו האלקית — ה"ה בשמחה. והריחוק שמצד נפש הבהמית אינו מבלבל להשמחה שמצד נפש האלקית, כמבואר בתניא²⁵ ש"תיקר נפשו בעיניו לשמוח בשמחתה יותר מהגוף הנבזה, שלא לערבב ולבלבל שמחת הנפש בעצבון הגוף".

ועוד ענין בזה — שהרי הביאור הנ"ל אינו מספיק עדיין, כי, אף שהמרירות והשמחה באים ממקומות שונים (המרירות מצד נה"ב, והשמחה מצד נה"א), מ"מ, נמצאים הם במקום אחד, בלב הגשמי, ואיך יתכן ששתי תנועות הפכיות תהיינה בבת אחת במקום אחד — על יסוד דברי הספרי²⁶ בנוגע לאהבה ויראה (שגם הם ב' תנועות הפכיות): "איך אהבה במקום יראה ויראה במקום אהבה אלא במדת הקב"ה בלבד". ועד"ז בנוגע למרירות ושמחה — שבעבודת השם יכולים להיות שניהם ביחד.

י. ועוד ענין בהשמחה שבמרירות שגם הוא מודגש בתורת החסידות:

נוסף על האמור לעיל (ס"ח) שסיבת השמחה שבעבודת המרירות היא מצד קיום רצונו ית', שזהו מצד הנקודה הכללית שבעבודת המרירות כבכל המצוות, יש טעם נוסף מצד תכונתה הפרטית של עבודת המרירות

25) פל"א (מ, ב).

26) ואתחנן ו, ה.

24) ח"ג עה, א. הובא בתניא ספל"ד. שם

אגה"ת רפי"א.

גופא — שעצם עובדת היותו במרירות בגלל מעמדו ומצבו הבלתי־רצוי, גורמת לשמחה.

ובהקדם הביאור בדיוק לשון הכתוב²⁷ "ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא", "הסתר אסתיר" ב"פ — שההסתר גופא הוא בהסתר, היינו, שלא נרגש שזהו הסתר²⁸. והחילוק שביניהם — שכאשר יודעים ומרגישים ההסתר, אזי הרגש ההסתר אינו נותן מנוח... אין תיאבון ("מ'הָאֵט ניט קיין אָפּעטיט")... לא יכולים לישון בשקט... "און קיין זאך גייט ניט אַיין"... ובמילא, סוף־סוף יוצאים מההסתר; אבל כאשר ההסתר עצמו מוסתר, היינו, שלא מרגישים שמצב זה הוא הסתר — חושבים שהמצב יכול להשאר כמו שהוא, ולא חושבים כלל אודות יציאה מההסתר.

וזוהי סיבת השמחה שבמרירות — שמזה גופא שמרגיש שנמצא בהסתר, ומתמרמר בנפשו על ההסתר, נעשה אצלו רגש של שמחה על כך שיצא מהסתר הכפול ("הסתר אסתיר"), ובמילא ייצא סוף־סוף גם מהסתר הראשון (שעליו הוא מתמרמר).

וגם ענין זה (כמו הענין הכללי בהשמחה מצד קיום רצונו ית') מודגש ומתגלה בתורת החסידות:

תורת החסידות מגלה את החיות שבכל דבר ומאורע, כולל גם החיות שבענין ההסתר — כתורת הבעש"ט²⁹ עה"פ "ואנכי הסתר אסתיר", שגם בהסתר הכפול ("הסתר אסתיר" ב"פ) נמצא ה"אנכי".

וכאשר יודעים ומכירים שבכל מעמד ומצב, גם בההסתר, נמצא ה"אנכי" — אזי גם במצב בלתי־רצוי אין מקום לנפילת־הרוח, וגם המרירות היא מתוך חיות ושמחה. כי "שויתי הוי' (ומוצא ומגלה אני אותו אפילו בענין של) לנגדי (ובמילא שויתיו) תמיד"³⁰.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה שיאמרו לחיים, וקרא לכמה בשמותיהם, ובחפשו אותם בין הקהל, אמר — בבת־שחוק — שכל ה"נסתרים" יאמרו לחיים].

* * *

(29) ראה שם אות ה, ואות יו"ד, ובהנסמן

שם.

(30) תהלים טז, ח. וראה צוואת הריב"ש

ס"ב.

(27) וילך לא, יח.

(28) ראה ספר בעש"ט עה"ת ח"ב פ' וילך

אות ד ואילך, ובהנסמן שם.

יא. כ"ק³¹ מו"ח אדמו"ר אמר²:

י"ב הימים, מח"י אלול עד ראש השנה, הם ימי חשבון הנפש על כל השנה, יום לחודש יום לחודש, וח"י אלול — הוא זמן החשבון על חודש תשרי העבר.

וכיון שח"י אלול הוא הזמן שבו יש לעשות חשבון הנפש על חודש תשרי העבר, אשר בכלל זה הוא, כמובן, ההשתדלות שהענינים שלא עשו בחודש תשרי העבר יהיו כדבעי בחודש תשרי הבא — לא יפלא שידובר עתה, בח"י אלול, אודות סדר ההנהגה של חודש תשרי (כדלקמן).

וטעם נוסף להקדמת הדיבור בזה — כיון שלטובת הדבר מוטב שהדיבור יהי ברוב עם, כדי שהנוכחים בשעת מעשה יפרסמו את הדברים, ובאופן שיגיעו לכאו"א מבנ"י. ולכן הנני מדבר אודות ענין זה עתה, בהתוועדות ח"י אלול, כדי שיספיקו לפרסם הדברים מבעוד מועד.

יב. עשרת ימי תשובה הוא הזמן שבו הוא קירוב המאור אל הניצוץ³², היינו, שהקב"ה הוא קרוב לכאו"א מבנ"י, כמ"ש בנוגע לעשי"ת³³ "דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב".

ועל חודש אלול, זמן ההכנה לעשי"ת — איתא בלקו"ת³⁴ המשל ד"מלך בשדה", שאז יש לכולם גישה אל המלך. — בשעה שהמלך נמצא בהיכלו (שדוגמתו בנמשל הוא כל ימות השנה), לא יכולים כולם להכנס אליו, וגם אלה שנכנסים צריכים לעבור דרך כמה שרים. משא"כ כאשר המלך יוצא לשדה (שדוגמתו בנמשל הוא חודש אלול), אזי יש לכולם גישה ישירה אל המלך.

לפי זה מובן, שבמשך ימי חודש תשרי בכלל³⁵, ועשי"ת בפרט, וכן

ההמשכה מלמעלה ביותר — כתר הכללי דאצילות, וההמשכה — באופן נעלה, דרך י"ג מדות דא"א, ומדות דז"א הם רק בדרך מעבר.

(34) פ' ראה לב, ב. וראה ג"כ של"ה סוף מס' ר"ה.

(35) ראה ויק"ר פכ"ט, ח: "חודש תשרי, תשרי ותשבוק ותכפר על כל חובי עמך".

(31) שיחה זו (מכאן עד סוסי"ט) הוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (בלה"ק) ונדפסה בבטאון חב"ד חוברת יח (נוסף על הנדפס בלקו"ש ח"ב ע' 637 ואילך (באידיש)). וראה גם אג"ק ח"ו ע' שמח. חכ"א ע' קסט ("קטע משיחת ח"י אלול בנוגע ביחוד לשיבות").

(32) ראה קונטרס העבודה פ"ה בסופו (ע' 35). ד"ה שיר המעלות ממעמקים תש"ג (סה"מ תש"ג ע' 19).

(33) ישע"י נה, ו. וראה ר"ה יח, א. וש"נ. רמב"ם הלי' תשובה פ"ב ה"ו. וברשימת הצ"צ עה"פ דרשו הוי"א * — אשר אז מקור

(* ראה אוה"ת דרושי ש"ש ע' א'ת'טג ואילך.

בזמן ההכנה לחודש תשרי, שזהו חודש אלול בכלל, מח"י אלול בפרט, ובימי הסליחות בפרטי פרטיות — הנה בזמנים אלה צריכים להיות מופשטים יותר מעניני עולם, ולהתמסר יותר לענינים רוחניים.

כלומר, שאפילו אלה שבמשך כל השנה כולה עוסקים הם בענינים גשמיים, "עובדין דחול", הנה במשך חדשי אלול ותשרי צריכים הם למעט בהתעסקות זו, ולהוסיף בתורה ועבודה. ומכל-שכן אלה הנמצאים במשך כל השנה כולה באהלה של תורה ותפלה, ואינם עסוקים בעובדין דחול, היינו, שבמשך כל השנה כולה הם בבחינת "שבת"³⁶ — הרי הזמן דחדשי אלול ותשרי צריך להיות אצלם בבחינת "שבת שבתון", כלומר, שבזמן זה צריכים למעט עוד יותר בהתעסקותם בעובדין דחול (אפילו בעובדין דחול המועטים שלהם), ולהוסיף בהענינים של תורה ועבודה.

זה צריך להיות — בפרט — הסדר של יושבי אוהל, תלמידי חכמים דאיקרן שבת³⁷. תלמידי הישיבות יש להם — צריך להיות להם — עסק מועט ביותר עם עובדין דחול, אפילו כל השנה כולה.

יג. האמור לעיל הוא הסדר שהי' צריך להיות. — מהי אבל המציאות בפועל?

הסדר בהישיבות הוא — שבזמני אלול ותשרי, ומכל-שכן ר"ה ועשי"ת, נוסעים חלקם הגדול של התלמידים, או אפילו כל התלמידים — הן הקשישים והן הצעירים — לבתיהם. והסדר הנהוג בבית הוא — ששם ישנים שעה נוספת... אוכלים יותר טוב... ובכלל משגיחה האם שבנה (שחזר מישיבה) ינוח מהחדשים שבו ייגעוהו ("מען האָט אים נעבעך געמאַטערט") בהיותו בישיבה... שיבריא ויתחזק ברמ"ח איברים ושס"ה גידים. מנצלים את הזמן בשביל תוקפא דגופא³⁸.

בזמן שהתלמיד נמצא בישיבה — נמצא הוא רוב היום, או כל היום, בד' אמות של תורה וד' אמות של תפלה. הוא מתפלל (על פי רוב) בישיבה, לומד בישיבה, וגם אוכל וישן בישיבה ובאוריה. — גם השינה צריכה להיות בד' אמות של תורה וד' אמות של תפלה. ותלמיד שישן בביתו, אינו מביין (מתאים לכך ששינה ענינה ראש ורגל בהשוואה) עומק מאמר רז"ל³⁹ "והוי גולה למקום תורה". ובכל אופן, גם הוא נמצא במשך

(38) ראה זח"א קפ, ב.

(39) אבות פ"ד מ"ד. וראה שבת קמו, ב.

(36) ראה זח"ב צד, ב. שבת קיט, רע"א.

(37) זח"ג כט, א. ועוד. וראה ברכות מז,

ע"ב. שבת שם.

רוב היום — בכמות, ופשיטא באיכות — בד' אמות של תורה וד' אמות של תפלה.

ודוקא כשמגיע חודש אלול, ובפרט קרוב יותר לסוף חודש אלול — נוסעים הביתה, ומתמסרים יותר לענינים גשמיים. — מדובר אמנם אודות עניני היתר, אבל בכל זאת, הרי מתמסרים לענינים גופניים, ולא לענינים רוחניים.

הסך-הכל הוא — שתמורת זאת שבזמן זה צריכים למעט בעובדין דחול, ולהתמסר יותר לתורה ועבודה, עושים את ההיפך מזה⁴⁰: ממעטים בתורה ועבודה, ומתמסרים יותר לענינים גשמיים! ...

יד. כל דבר וענין יש לו מקור בתורה. וגם ענין זה — ההנהגה האמורה — יש לו מקור בתורה והתחלה של דבר טוב:

איתא בברכי יוסף⁴¹: "יותר טוב בימים אלו להרבות סליחות ותחנונים עם הציבור מללמוד⁴². . . ראיתי לקצת רבנים שתמיד היו עסוקים בגופי הלכות ובחיבורים, ובחודש אלול היו מניחין קצת מסדרם ללמוד גירסא ותחנונים" ("לעסוק בתפלה ובתחנונים"⁴³).

מתחילים איפוא למעט ב"הלכות ובחיבורים", אבל, למחצית השני' — "להרבות סליחות ותחנונים" — לא כולם מגיעים. באמצע הדרך עומדים לנוח ונרדמים...

טו. האמת היא שזה שסדר הישיבה בחדשי אלול ותשרי אינו כדבעי, הוא באשמת הנהלת הישיבה. וכמ"ש⁴⁴ "ואשימם בראשיכם", "ואשמם חסר יו"ד, לומר שאשמותיהם של ישראל תלויות בראשי דיניהם"⁴⁵.

מביאים כל הספרים בשביל בירור ההלכה, ומכ"ש בשביל בירור כללות הסוגיא), כפי שמצינו בנוגע לספר עמק המלך שהמגיד אמר שיכולים לסמוך עליו^{**}, כך שיכולים ובמילא צריכים להביאו (מהנחה בלתי מוגה).

43 אלף למטה שם.

44 דברים א, יג.

45 ספרי ופרש"י עה"פ.

** ראה גם שיחת ש"פ האזינו תשמ"ב ס"ל (התוועדויות תשמ"ב ח"א ע' 109). ד"ה והחכמה מאין תמצא תשמ"ח (התוועדויות תשמ"ח ח"ג ע' 413).

40 (כ"ק אדמו"ר שליט"א חייך, ואמר): מצינו אמנם שעוה"ז הוא עולם ה'פוך (ראה פסחים נ, א. וש"נ), אבל, אין מצוה להדר בזה! ... (מהנחה בלתי מוגה).

41 אור"ח סתקפ"א סק"ו. מובא באלף למטה למט"א שם סקט"ו.

42 בשם "הרב טור ברקת". — ולהעיר, שהטור ברקת הי' מתלמידי האריז"ל, והובא בלקוטי-תורה* — שבו מודגשת סמכותו כו', שכן, בתורת החסידות נזהרים להביא רק ספרים בעלי-סמכא כו' (משא"כ בנגלה

* ראה — לדוגמא — דרושי ר"ה ט, א.

אמנם, זהו רק טעם לתביעה אצל ההנהלה, אבל אין זה תירוף והתנצלות בשביל התלמידים.

התלמידים אינם צריכים להתחשב אם ההנהלה תובעת מאתם, או לאו, הם חייבים להשתדל לנצל ימי חדשי אלול ותשרי כדי להוסיף בתורה ועבודה. למעט בענינים גשמיים, ולהוסיף בענינים רוחניים. וכן להניח מקצת לימודם בהלכות ובחיבורים, ולהוסיף בתפלות ובתחנונים.

טז. ויש להוסיף בכל האמור — בפרטיות יותר:

בנוגע לפסוק "דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב" שנאמר על עשי"ת — איתא בגמרא⁴⁶ "התם ביחיד", ופירש רבינו הזקן⁴⁷ דקאי על התשובה של יחידה (שבנפש) ליחידו של עולם.

ולכן, במשך עשי"ת, וכן בחודש אלול בתור הכנה לעשי"ת — צריכה להיות העבודה דקבלת עול, כי, דוקא ע"י קבלת עול מגיעים לבחינת "יחידה לייחדך" (תוכן התשובה דעשי"ת), כפי שאנו אומרים⁴⁸: "חבוקה ודבוקה כך טוענת עולך יחידה לייחדך".

הקבלת עול גופא צריכה להיות קבלת עול כללית (ועצמית, כידוע ההפרש בין הקבלת עול שבכל השנה להקבלת עול דר"ה, שבכל השנה ה"ז קבלת עול הכרחית וחיצונית, ואילו בר"ה ה"ז קבלת עול בדרך ממילא ועצמית⁴⁹). כי, בקבלת עול פרטית — הרי, אף שע"ז נעשה אמנם מכוון ("ער איז פאַרקוועטשט") בפרט אחד, או אפילו בהרבה פרטים, מ"מ, יכולה ישותו ומציאותו "להתפרץ" ("דורכשפאַרן") בפרטים אחרים, שבהם יהי' בהתפשטות ובהתרחבות; משא"כ בקבלת עול כללית — ה"ה מכוון כולו ("ער איז אינגאַנצן פאַרקוועטשט"), ובהשוואה בכל שיעור קומתו, ואז ה"ז "יחידה לייחדך".

ומצד בחינת יחידה שבנפש — אין הבדל כלל בין גדול שבגדולים לפחות שבפחותים. אצל הבר-דעת הגדול ביותר — שכלו והשגתו אינם מעלימים על יחידה שבנפש כשהיא פועלת פעולתה, ואצל הפחות שבפחותים — המחשבות הדיבורים והמעשים שלא היו כדבעי אינם

(וראה לקו"ת תבוא מג, סע"ד).

48 נוסח הושענות דיום ג' דהג הסוכות.

49 ראה בארוכה ד"ה שופר של ר"ה

תרצ"ט, ומשנת תש"ב (סה"מ תרצ"ט ותש"ב בתחלתם).

46 ראה ר"ה יז, ב. יח, א. וש"נ.

47 בחנה אריאל פ' האזינו ד"ה וזוה

יובן ארדה (מד, ב): בזה"ל שמענו בליאדי כאן ליחיד הוא בחי' תשובה דיחידה ליחידו ש"ע, כאן לציבור לבחי' הג' קוין דמדות

מפסיקים ומונעים את הנקיון אפילו של המחשבה דיבור ומעשה⁵⁰ בעת פעולת היחידה.

וכיון שימי אלול ותשרי הם הזמן של "יחידה לייחדך", שההקדמה וההכנה לזה היא "טוענת עולך", וקבלת עול כללית דוקא — אין להסיר את ה"עול" ולהשתחרר ממנו (ע"י הנסיעה מן הישיבה הביתה), אלא אדרבה, צריכים להמצא או בין כתלי הישיבה, ד' אמות של תורה וד' אמות של תפלה, להתנהג בתוספת קבלת עול, ולהשתדל להוסיף בתפלות ובתחנונים, שע"ז מגיעים לבחינת "יחידה לייחדך".

יז. אמנם, יש מקום לטענה: הלא יכולים לנסוע הביתה ולהתנהג שם בסדר האמור, בקבלת עול כללית, ובהוספה בתפלות ובתחנונים וכיו"ב.

והמענה לזה — ע"פ סיפור הגמרא⁵¹: "רבי אמי ורבי אסי .. לא מצלו אלא ביני עמודי היכא דהוּו גרסי", היינו, שנהגו להתפלל במקום לימודם, וללמוד במקום תפלתם. הם חיברו תורה ותפלה.

הנהגה זו מצינו אצל רבי אמי ורבי אסי, אבל, למדים זאת מפרטוק⁵². ופשיטא שבשביל אחרים הרי זו בודאי הוראה שהעסק בתפלות ובתחנונים צ"ל בין כתלי הישיבה, ד' אמות של תורה עם ד' אמות של תפלה.

יח. וע"פ האמור (סט"ו) שהסדר הנוכחי (הבלתי-רצוי) בזמן דאלול ותשרי הוא גם באשמת הנהלת הישיבה — הרי התביעה היא משניהם, הן מההנהלה והן מהתלמידים:

מההנהלה תובעים שלא יניחו את התלמידים חפשי שיוכלו לנסוע לבתיהם, שאז יהי צורך להסתמך על יושרם של התלמידים...

ומהתלמידים תובעים שלא יסתמכו על ההנהלה: אם ההנהלה תצוה אותם להשאר בישיבה — ישארו, ובאם לאו — יסעו הביתה [ומה גם שיש להם "היתר" על כך — כיון שכבר "עבר .. ושנה" (כך נהגו אשתקד וכן לפני שנתיים)], "נעשית לו כהיתר"⁵³, ועד ל"היתר", ללא כ"ף הדמיון], אלא, בכל אופן ישארו בישיבה, ויוסיפו בתפלות ובתחנונים.

יש להוסיף ולהדגיש, שבכל האמור אין סתירה כלל להתביעה הנדרשת מבנ"י בכלל, ובני תורה ובני הישיבה בפרט, לנצל ימים אלו

(52) תהלים פז, ב. ברכות שם.

(53) יומא פו, ב. וש"נ.

(50) ראה תניא ספ"ט.

(51) ברכות ח, א.

כדי לעורר גם יהודים אחרים ליראת שמים לתורה ולמצוות וכו' — משום שיש מספיק זמן לשני הדברים. באם לאו — לא היו תובעים מהם הא והא.

יט. כבר נאמר לעיל (סי"א) שטעם הדיבור בכהנ"ל עתה הוא (נוסף על השייכות דח"י אלול לחודש תשרי) גם בכוונה — כדי לפרסם את הדברים.

מובן ופשוט, שכל הענין המדובר שייך לא רק לישיבות חסידיות בלבד, אלא הדבר שייך לכל הישיבות.

ולכן, כדאי ונכון ביותר שכל אלה הנוכחים כאן, ונתקבל הענין אצלם ("דער ענין האָט זיך ביי זיי צוגענומען") — יפרסמו את הדברים גם בישיבות אחרות. יש לבקר בהישיבות ולדבר עם הנהלת הישיבות ע"ד ההשתדלות שבמשך זמני חדשי אלול ותשרי ישארו התלמידים בהישיבות ובהשגחה. וכן לדבר עם התלמידים, שאפילו אם ההנהלה לא תצוה זאת עליהם בתור פקודה, יקבלו זאת על עצמם בקבלת עול עצמית, וידרשו להשאר בישיבה.

יש למסור ולפרסם את הדברים האמורים, והעיקר — להשתדל שיתמלאו בפועל.

וההתחזקות ותוספת בקבלת עול, ובקבלת עול כללית ועצמית דוקא⁵⁴ — פועלת שהקב"ה מקבל את ההכתרה שלנו, "שתמליכוני עליכם"⁵⁵, וכפי שאנו מבקשים⁵⁶ "מלוך על העולם כולו בכבודך כו".

(וסיים⁵⁷ כ"ק אדמו"ר שליט"א:)

כיון שענין הנ"ל שייך לתלמידי הישיבות ולהנהלת הישיבות — מן הנכון שהתלמידים והנהלות ינגנו ניגון.

* * *

כ. אחת משבעת התורות שאמר מורנו הבעש"ט בח"י אלול תרנ"ב⁵⁸ היא:

"אתם נשיאי ישראל וואָס איר לייגט אַוועק אייער תורה ועבודה בשביל טובת הרבים, וואָס וועט זיין מיט אייך וכו'" (אתם נשיאי ישראל

(54) ראה מכילתא יתרו כ, ג (פ"ו) (57) מרשימה בלתי מוגה. בתחלתה).

(55) ר"ה טז, סע"א. וש"נ.

(56) וראה בארוכה — שם סימן תכ ואילך.

(58) נוסח תפלת ר"ה.

שמניחים התורה ועבודה שלכם בשביל טובת הרבים, מה יהי עמכם וכו').

ומזה מובן, שהתעסקותם של נשיאי ישראל בטובת הרבים הו"ע של ירידה. וכפי שמצינו ש"אמר ר' יהושע בן לוי, ס' הלכות למדני ר"י בן פדיי' .. וכולן נשתכחו ממני בשביל שהייתי עוסק בצרכי ציבור"⁵⁹. ואם בנוגע לנשיאי ישראל אומר הבעש"ט שזהו"ע של ירידה — הרי כל-שכן בנוגע ליהודי שהוא לא מיני' ולא מקצתי' דהבעש"ט ונשיאי ישראל, שעסקנותו הציבורית בשביל טובת הרבים (שכתוצאה מכך צריך להניח את תורתו ועבודתו) הו"ע של ירידה.

אלא שאעפ"כ כדאי הדבר — כמובן מהנהגתם של נשיאי ישראל — מצד גודל המעלה שבהתעסקות בטובת הרבים, שבשביל מעלה זו כדאית הירידה.

כא. ויש לקשר זה עם פרשת השבוע — פרשת נצבים:

איתא בירושלמי⁶⁰: "משה הקדים ראשים לזקנים (כמ"ש בהתחלת פרשתנו: "אתם נצבים היום כולכם גו' ראשיכם גו' זקניכם גו'"), יהושע הקדים זקנים לראשים (כמ"ש⁶¹ "ויאסף יהושע גו' ויקרא לזקני ישראל ולראשיו גו'"). ואחד מהביאורים בזה (בירושלמי שם): "משה על ידי שצפה ברוח הקודש שעתידין ישראל להיסתכר במלכיות (להסתגר ולהיות נמסרין ביד המלכיות)⁶² וראשיהן עומדין על גביהן הקדים ראשים לזקנים" (שאם אין ראשיהן משתדלין לפייס את המלכות אין כח ביד הזקנים ללמוד תורה)⁶².

ופירוש הדברים:

"ראשים" הם פרנסי הציבור (שמנהיגים את הציבור), ו"זקנים" הם התלמידי חכמים (כמאחז"ל⁶³ "אין זקן אלא מי שקנה חכמה")⁶². ולכן, בזמן הבית, כשבנ"י אינם מסורין ביד המלכות, ת"ח ("זקנים") הם נעלים יותר מפרנסי הציבור ("ראשים"), אבל בזמן הגלות, כשבנ"י מסורין ביד המלכות, ויש צורך בהשתדלותן של פרנסי הציבור, הרי הם — פרנסי הציבור — נעלים יותר מת"ח.

וזהו החילוק בין משה ליהושע: יהושע, שהי' "ראש לכובשים"⁶⁴,

59) שמו"ר פ"ו, ב. וש"נ. וראה גם אג"ק

62) פני משה שם.

63) קידושין לב, ב.

64) פתחתא דאסת"ר יו"ד.

ח"ד ע' תס.

60) הוריות פ"ג ה"ה.

61) יהושע כד, א.

שכבש את ארץ ישראל והכניס את בני לארץ — מעמד ומצב של חירות (היפך הגלות) — הקדים זקנים לראשים, בהתאם להמצב בדורו, שהת"ח קודמים לפרנסי הציבור. אבל משה שדיבר (גם) אודות זמן הגלות — כידוע⁶⁵ שהכריתת ברית עם משה רבינו היתה על זמן הגלות⁶⁶ [ועל זה ביקש "ונפלינו אני ועמך גו'"]⁶⁷, שגם בזמן הגלות תהי' ההבדלה דבני" כו' — הקדים ראשים לזקנים, כי בזמן הגלות פרנסי הציבור קודמים לת"ח.

כב. ונוסף על האמור לעיל שמצד גודל המעלה שבצדקנות ציבורית (ובפרט בזמן הגלות) כדאית גם הירידה שנעשית בלימוד התורה, הנה עוד זאת, שמעלה זו מסלקת ומבטלת את הירידה שבלימוד התורה. והביאור בזה — ע"פ הידוע⁶⁸ שע"י קיום מצות הצדקה — צדקה גשמית ומכלל-שכן צדקה רוחנית — "נעשה מוחו ולבו זכים אלף פעמים ככה":

מובן וגם פשוט שהפעולה דנתינת הצדקה אינה מוסיפה ידיעה בתורה, ואדרבה כו', שהרי בשעה שעוסק בנתינת הצדקה אינו יכול לעסוק בלימוד התורה, ובמילא, ביחס ללימוד התורה ה"ז לכאורה ענין של ירידה. אמנם, מעלתה של נתינת הצדקה שעל ידה נעשים מוחו ולבו זכים אלף פעמים ככה, כך, שכאשר יעסוק בתורה שעה אחת יצליח להספיק בלימודו בריבוי גדול כל כך שע"ד הרגיל (לולי נתינת הצדקה) הי' זקוק ליגיעה במשך אלף שעות!

ונמצא, שאף שההתעסקות במצות הצדקה כשלעצמה היא ירידה ביחס ללימוד התורה, מ"מ, גודל העילוי ש"נעשה מוחו ולבו זכים אלף פעמים ככה", בכחו גם לבטל את הירידה.

כג. ובנוגע אלינו:

ישנם כאלה החושבים אשר העובדא שכ"ק מו"ח אדמו"ר שלחם למקומות מסויימים לפעול שם בהפצת התורה והיהדות, היא, לא לטובתם, כי אם, לטובת המקום שאליו נשלחו, ובשביל טובת המקום מוותו כ"ק מו"ח אדמו"ר על טובתם הם. ועכ"פ — חושבים הם —

66 נוסף על הכריתת ברית עם אברהם שהיתה על זמן הבית, והכריתת ברית דנח שהיתה על כללות קיום העולם. (67 תשא לג, טז.)
68 תו"א בראשית א, ב.

65 תיב"ע עה"פ תשא לד, יו"ד. הובא ונת' בד"ה הנה אנכי כורת ברית תר"ל, תרנ"ד (סה"מ תר"ל ע' קב ואילך, תרנ"ד ע' קעד ואילך). ועוד.

זוהי רק טובתם הרוחנית, ובשביל טובתם הרוחנית מוותרים על טובתם הגשמית.

צריכים לדעת איפוא שהחלוקה בין טובתו לטובת הזולת (שזוהי טובה רק בשביל הזולת ולא בשבילו) היא — בדקות דדקות — ענין של שניות (היפך האחדות) ח"ו, כי, הכוונה העליונה אחת היא, ואם זוהי כוונת השליחות שלו, ה"ז גם טובתו. ועאכור"כ שלא יתכן לחלק בין טובתו הרוחנית וטובתו הגשמית — כי, מצד אחדותו הפשוטה של הקב"ה, גשמיות ורוחניות מתאימים זל"ז.

ואף שבעיניו נראים הדברים באופן אחר ("אים קוקט אויס אַנדערש"), שכן, הוא "רואה" שבאם הי' נמצא במקום פלוני ופלוני והי' מתעסק בענין פלוני ופלוני הי' מרויח הרבה יותר — הרי, מי יודע אם במקרה ההוא לא הי' הכסף הולך ח"ו בשביל עניני רפואה וכיו"ב⁶⁹. אבל זאת צריכים לדעת ("וויסן דאַרף מען אָבער וויסן"), שמצד אחדותו הפשוטה של הקב"ה, גשמיות ורוחניות יחדיו ילכו.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן הג' תנועות (של הבעש"ט, המגיד ורבינו הזקן). ניגון ד' הבבות לרבינו הזקן (בבא הד' — ג' פעמים). "ניע זשוריצי כלאַפצי".

טרם צאתו אמר:]

כ"ק מו"ח אדמו"ר אמר פעם בח"י אלול⁷⁰ — "גוט יו"ט".
(ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:) "אַ גוט יו"ט".



69) חסר קצת (המור"ל).
ע' 158, תש"ג ע' 140 ואילך, תש"ה ס"ע.
70) תש"ב, תש"ג, תש"ה (סה"ש תש"ב 133).